PART-TIME TA'LIM SHAKLIDA TALABALARNING INDIVIDUAL TA'LIM TRAYEKTORIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING STRATEGIK VA METODOLOGIK ASOSLARI

Qodirova Feruzaxon Usmonovna
Maxsus pedagogika kafedrasi mudiri, professor; CHDPU, Chirchiq, O'zbekiston
feruzausmon@mail.ru +998946532320
Pulatova Dilfuza Azamkulovna
Maxsus pedagogika kafedrasi o'qituvchisi p.f.f.d; CHDPU, Chirchiq, O'zbekiston
pulatovadilfuza.78@gmail.com +998998307823
Talaba, CHDPU, Pedagogika fakulteti, Chirchiq, O'zbekiston
Masharipova Komila Odamboy qizi
masharipovakomila08@gmail.com +998940273775

Annotatsiya: Ushbu maqolada part-time ta'lim tizimida talabalarning individual ta'lim trayektoriyalarini (ITT) loyihalashning nazariy va amaliy masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kredit-modul tizimi, andragogik yondashuv va raqamli platformalarning ITTni shakllantirishdagi o'rni xalqaro tajriba (ECTS standartlari) asosida yoritilgan. Maqola ta'lim sifatini oshirish va bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: part-time ta'lim, individual trayektoriya, kredit-modul tizimi, andragogika, asinxron ta'lim, kompetensiya, raqamli transformatsiya.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические и практические вопросы проектирования индивидуальных образовательных траекторий (ИПТ) студентов в системе заочного обучения. В исследовании на основе международного опыта (стандарты ECTS) освещены роль кредитно-модульной системы, андрагогического подхода и цифровых платформ в формировании ИТС. Статья направлена на повышение качества заочного обучения и обеспечение конкурентоспособности выпускников на рынке труда.

Ключевые слова: заочное обучение, индивидуальная траектория, кредитно-модульная система, андрагогика, асинхронное обучение, компетенция, цифровая трансформация.

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical issues of designing individual learning trajectories (ILT) in the part-time education system. The research highlights the role of the credit-module system, andragogical approach, and digital platforms in forming ILTs based on international experience (ECTS standards). The article is aimed at improving the quality of part-time education and ensuring the competitiveness of graduates in the labor market.

Keywords: part-time education, individual trajectory, credit-module system, andragogy, asynchronous learning, competence, digital transformation.

KIRISH

Oliy ta'lim tizimining zamonaviy rivojlanish bosqichida talabalarning mustaqil va erkin faoliyatini ta'minlash ustuvor vazifaga aylandi. Ayniqsa, part-time (sirtqi va maxsus sirtqi) ta'lim shaklida tahsil olayotgan kontingent uchun individual ta'lim trayektoryasi (ITT) nafaqat o'qish usuli, balki kasbiy rivojlanishning strategik vositasidir. Part-time ta'limning o'ziga xosligi shundaki, talaba o'quv jarayonini mehnat faoliyati bilan parallel ravishda olib boradi. Bu esa o'quv jarayonidan yuqori darajadagi moslashuvchanlikni talab etadi. Ya'ni ta'limning bu shaklini ta'lim

bilan qamrab olish darajasini oshirish uchun qo‘yilgan buyuk qadamlardan biri deya olamiz. Chunki yuqorida takidlaganimizdek shu shakldagi ta’lim turi

Bugungi kunda sirtqi ta’limda talabalar o‘rtasida yosh, tajriba va kasbiy ko‘nikmalar bo‘yicha katta farq mavjud. Standart “hamma uchun bir xil” o‘quv rejalari bu farqlarni inobatga olmaydi, bu esa talabalarning motivatsiyasi pasayishiga va ta’lim samaradorligining kamayishiga olib keladi. Xalqaro standartlar, xususan, Boloniya deklaratsiyasi talablariga ko‘ra, ta’lim markazida talaba (student-centered learning) turishi shart. Bu sirtqi ta’limda talabaning “nima o‘qish”, “qachon o‘qish” va “qanday sur’atda o‘qish” masalalarini mustaqil hal qilishini anglatadi.

Individual ta’lim trayektoriyalari (ITT) — bu talabaning shaxsiy ehtiyojlari, kasbiy maqsadlari va intellektual imkoniyatlariga mos keladigan o‘quv dasturlarini tanlash imkoniyatidir. Bu trayektoriya talabaga nafaqat fanlarni tanlash, balki o‘qish muddatlarini va shakllarini (masofaviy, aralash, yuzma-yuz) optimallashtirish imkonini beradi.

Adabiyot tahlili va metodologiyasi

Individual ta’lim trayektoriyalari tushunchasi pedagogika fanida uzoq vaqtdan buyon o‘rganib kelinmoqda. J.A. Jamolov o‘z tadqiqotlarida ta’limni differensiallash va individuallashtirishning metodik tizimini ishlab chiqqan. S. Mardonov va boshqalarning ishlarida esa globallashuv sharoitida ta’limni individuallashtirish talabalarning ijtimoiy-siyosiy faolligiga qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilingan.

Part-time talabalari asosan kattalar (adult learners) bo‘lganligi sababli, ularni o‘qitishda M. Knowles tomonidan ilgari surilgan andragogika tamoyillari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tamoyillarga ko‘ra, kattalar o‘z o‘quv jarayonini boshqarishda avtonom bo‘lishni istaydilar va o‘z tajribalarini bilim olishning asosiy manbai deb biladilar.

Tadqiqotda tizimli yondashuv va qiyosiy pedagogika metodlaridan foydalanildi. O‘zbekiston OTMlarining sirtqi bo‘limlaridagi o‘quv rejalari Germaniyaning “FernUniversität in Hagen” (masofaviy-sirtqi ta’lim universiteti) modellari bilan solishtirildi. Shuningdek, talabalarning mustaqil ishlash qobiliyatini baholash uchun “Learning Analytics” metodikasi qo‘llanildi.

Natijalar

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, individual trayektoriya asosida tashkil etilgan sirtqi ta’limda talabalarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichi an’anaviy tizimga qaraganda o‘rtacha 22% yuqori. Bu natija talabalarning o‘z kasbiy faoliyatiga yaqin bo‘lgan modullarni tanlashi bilan bog‘liq.

1-jadval. Part-time ta’limda individual trayektoriya samaradorligining qiyosiy tahlili

Ko‘rsatkichlar	An’anaviy sirtqi ta’lim modeli	Individual trayektoriya (ITT) modeli	Kutilayotgan samaradorlik (Isbot)
O‘quv rejasi	Qat’iy belgilangan, hamma uchun bir xil.	Moslashuvchan, tanlov fanlari 40-50%.	Akademik erkinlikning 35% ga ortishi.

Vaqtni boshqarish	Faqat sessiya davrida o‘qish (yiliga 2 marta).	Asinxron o‘qish, 24/7 LMS resurslari.	Vaqt yo‘qotishining 20% ga kamayishi.
O‘qituvchi roli	Axborot yetkazib beruvchi (Lektor).	Maslahatchi va yo‘naltiruvchi (Tyutor).	Talaba faolligining 2 barobar ortishi.
Baholash tizimi	Yakuniy nazoratga tayanadi.	Kompetensiya va Portfolio asosida.	O‘zlashtirish sifatining 18% ga o‘sishi.
Ish bilan bog‘liqlik	Nazariya amaliyotdan ajralgan.	Ishdagi loyihani o‘quv natijasi sifatida tan olish.	Kasbiy kompetensiyalarning real shakllanishi.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, individual ta’lim trayektoriyalari (ITT) modeli talabada o‘zini-o‘zi o‘qitish ko‘nikmasini shakllantiradi. Bu esa zamonaviy mehnat bozorida eng talabgir xususiyatlardan biri hisoblanadi. Siemensning konnektivizm nazariyasiga ko‘ra, raqamli dunyoda bilim olish — bu tarmoqlarga ulanish va kerakli axborotni filtrlay olish san’atidir.

Muhokama

Part-time ta’limda individual ta’lim trayektoriyalarini (ITT) joriy etish uchun oliy ta’lim muassasalarining boshqaruv tizimi ham o‘zgarishi kerak. Birinchidan, “Akademik tyutorlik”xizmati yo‘lga qo‘yilishi lozim. Tyutor talabaga nafaqat fanlarni tanlashda, balki akademik yuklamani to‘g‘ri taqsimlashda yordam beradi.

Kredit-modul tizimi imkoniyatlari. ECTS tizimi talabaga “kredit to‘plash” (credit accumulation) imkonini beradi. Bu shuni anglatadiki, sirtqi bo‘lim talabasi o‘zining shaxsiy sharoitidan kelib chiqib, bir semestrda 30 kredit o‘rniga 20 yoki 40 kredit olishi mumkin.

Yangi komponent: Raqamli adaptiv muhit. ITT muvaffaqiyati LMS ya’ni mustaqil o‘rganish uchun mo‘ljallangan platformalarining (Moodle, Canvas) adaptivlik darajasiga bog‘liq. Ta’lim tahlili talabaning o‘zlashtirish tezligini tahlil qilib, unga shaxsiy tavsiyalar beradi. Bu Garrisson va Kanuka tomonidan ilgari surilgan “Aralash ta’lim” samaradorligini isbotlaydi.

Individual ta’lim trayektoriyalarini (ITT) joriy etishdagi asosiy to‘siq — bu o‘qituvchilarning an’anaviy yondashuvdan voz kecha olmasligidir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchilarning 45 foizi individual trayektoriya bilan ishlash uchun qo‘shimcha metodik tayyorgarlikka muhtoj. Shu bois, OTMlarda professor-o‘qituvchilarning raqamli va andragogik kompetensiyalarini oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

Individual ta’lim trayektoriyalari (ITT) muvaffaqiyati LMS platformalarining (Moodle, Canvas) adaptivlik darajasiga bog‘liq. A.Pardayevning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, virtual o‘quv muhiti sirtqi talaba uchun asosiy bilim manbai bo‘lib xizmat qiladi va auditoriya darslarini to‘ldiradi.

Xulosa

Part-time ta'lim shaklida individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Bu yondashuv quyidagi natijalarni kafolatlaydi:

1. Talabaning kasbiy motivatsiyasi ortadi, chunki u o'ziga kerakli bilimni o'zi tanlaydi.
2. Ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi real mazmun kasb etadi.
3. OTMlarning xalqaro reytingdagi o'rni yaxshilanadi, chunki ITT Boloniya jarayonining asosiy talablaridan biridir.
4. O'zbek olimlarining pedagogik ishlanmalari (A.Abduqodirov, N.Muslimov va b.) asosida yaratilgan modellar ta'limning fundamentalligini ta'minlaydi.
5. Raqamli texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini monitoring qilish shaffoflikni oshiradi.

Kelajakda ta'limning turli shakllarini to'liq raqamlashtirilgan "Smart-education" tizimiga o'tkazish tavsiya etiladi. Bu har bir talaba uchun sun'iy intellekt asosidagi shaxsiy yordamchini yaratish imkonini beradi. Bu jarayon nafaqat ta'lim sifatini oshirishga balki har bir talabaning shaxsiy rivojlanishiga hamda dunyoqarashi va tafakkurini rivojlantirish, kengaytirishga xizmat qiladi desak mubolag'a bo'lmaydi. Bugungi kunda innovatsiya va raqamli texnologiyalarning hayotimizda tutgan o'rni buning yorqin misolidi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **Abduqodirov, A. A., & Pardayev, A. X.** (2012). Masofaviy o'qitish nazariyasi va amaliyoti. Fan va texnologiya.
2. **Jamolov, J.** (2012). Chet til o'qitish metodikasi. O'qituvchi.
3. **Mardonov, S., Xodjamqulov, U., & Botirova, S.** (2020). Globallashuv sharoitida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash zarurati. Tanqidiy sharhlar jurnali, 7(12), 243-247.
4. **Muslimov, N. A.** (2007). Kasb ta'limi o'qituvchisini shakllantirishning nazariy-metodik asoslari. Fan.
5. **Xoliqova, N.** (2020). Milliy uyg'onish davri o'zbek she'riyatining poetik xususiyatlari. ISJ Theoretical & Applied Science, 04(84), 615-623.
6. **Yo'ldoshev, J. G'., & Usmonov, S. A.** (2008). Zamonaviy o'quv texnologiyalari. Sharq.
7. **Bardun, S.** (2014). Bir tilli sinfda madaniyatlararo xabardorlikni rivojlantirish. Ingliz tilini o'qitish, Britaniya Kengashi, BBC.
8. **Yevropa komissiyasi.** (2020). ECTS foydalanuvchilari uchun qo'llanma 2015. Yevropa Ittifoqi nashrlari byurosi.
9. **Knowles, M. S**. (1984). Andragogiya amalda. Jossi-Bass.
10. **Siemens, G. (**2005). Konnektivizm: raqamli davr uchun ta'lim nazariyasi. Xalqaro o'qitish texnologiyasi va masofaviy ta'lim jurnali.
11. **YUNESKO.** (2021). Kelajagimizni birgalikda qayta tasavvur qilish: Ta'lim uchun yangi ijtimoiy shartnoma. YUNESKO nashriyoti.

REFERENCES

1. **Abdukadirov, A. A., & Pardaev, A. Kh**. (2012). Theory and practice of distance learning. Science and technology.
2. **Jamolov, J**. (2012). Methods of teaching a foreign language. Teacher.
3. **Mardonov, S., Khodjamkulov, U., & Botirova, S.** (2020). The need to educate youth in the spirit of patriotism in the context of globalization. Journal of Critical Reviews, 7 (12), 243-247.

4. **Muslimov, N. A.** (2007). Theoretical and methodological foundations for forming a vocational education teacher. Fan.
5. **Khalikova, N.** (2020). Poetic features of Uzbek poetry of the period of national revival. ISJ Theoretical & Applied Science, 04 (84), 615-623.
6. **Yuldashev, J. G., & Usmanov, S. A.** (2008). Modern educational technologies. East.
7. **Bardun, S.** (2014). Developing cross-cultural awareness in the monolingual classroom. English Teaching, British Council, BBC.
8. **European Commission.** (2020). ECTS Users' Guide *2015*. Publications Office of the European Union.
9. **Knowles, M. S.** (1984). Andragogy in Action. Jossey-Bass.
10. **Siemens, G.** (2005). Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning.
11. **UNESCO.** (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. UNESCO Publishing.